

Näringslivsarkiv i Norrland

- ett 25-årigt initiativ för företagsarkiven

av Viktor Lundberg

1985 - 2010

Näringslivsarkiv i Norrland

- ett 25-årigt initiativ för företagsarkiven

av Viktor Lundberg

1985 - 2010

Härnösand 2010

Tryck: Ågrenshuset Produktion, Bjästa

Grafisk formgivning: Håkan Wirström, Bildhotellet AB

Innehåll

Förord	6
Det hotade företagsarkivet	7
Grundandet av Näringslivsarkiv i Norrland	10
Näringslivsarkivets första år	14
Näringslivsarkivet och vetenskapen	17
NIN – ett näringslivsarkiv för hela Norrland	19
Leveranser och konsultuppdrag	23
Flytten till Kusthöjden och verksamheten där	24
Graningeprojektet	29
Forskning vid Näringslivsarkiv i Norrland	30
Framtiden för NIN	34
Notförteckning	36

Förord

”Näringslivsarkiven speglar vad folk har gjort på sina arbeten i hundratals år. De kan visa vilka människorna bakom ett arbete var, hur de har jobbat, vad de tillverkat, vilka beslut som fattats av företagsledningar och vilka problem man brottats med.” – ur Näringslivsarkiv i Norrlands yttrande till kulturdepartementet rörande kulturutredningen (SOU: 2009:16).

Näringslivsarkiv i Norrland, NIN, bildades 1985 i syfte att bevara, vårda och tillgängliggöra arkivhandlingar från det privata näringslivet i Norrland, samt att hjälpa norrländska företag i arkivfrågor.

Näringslivsarkivet har i dag hand om över 2000 hyllmeter arkivhandlingar och tiotusentals kartor och ritningar från nära 500 olika företag. Detta är ett försök att illustrera föreningens första 25 verksamhetsår.

Daniel Nordin

Tack

Författaren och Näringslivsarkiv i Norrland vill särskilt tacka följande personer och organisationer för deras hjälp i anslutning till arbetet med denna skrift:

arkivchef Daniel Nordin
fil.dr. Anneli Sundqvist
docent Jan Samuelson
doktorand Sven Olofsson
f.d. landsarkivarie Carina Strömberg
förste arkivassistent Rolf Boström
Camilla Gunnarsson

Länsförsäkringar Västernorrland
Härnösands kommun
SCA Merlo
Länsmuseet Västernorrland
Landsarkivet i Härnösand

Det hotade företagsarkivet

Tankarna kring att man skulle etablera arkivdepåer för att ta hand om företagens äldre handlingar och bevara dessa för framtiden går längre tillbaka än Näringslivsarkiv i Norrlands 25-åriga historia.

Redan tidigt uppmärksammades företagsarkivens stora värde som källmaterial för den vetenskapliga forskningen och dess betydelse som del av ett större nationellt kulturarv. Ett alltför stort bortfall av bevarade företagsarkiv befarades inte bara medföra svårigheter att i ett senare skede kunna belysa och tolka viktiga delar av samhällsutvecklingen, utan också minska förståelsen för individens olika förutsättningar i arbetslivet under historien. Man behöver inte gräva djupt i företagsarkivens innehåll för att bekräfta dessa tankegångar. För även om den största delen av de bevarade företagsarkiven innehåller material från de senaste hundra åren är det inte ovanligt att man i vissa bruksarkiv kan återfinna dokument både från 1500- och 1600-talet, och till och med relativt kompletta serier med handlingar från 1700-talet.¹

Under 1960-talet genomgick det svenska näringslivet en större strukturomvandling med följden att många företag gick i graven. Till skillnad från när en statlig eller kommunal myndighet upphör med sin verksamhet har företag inget juridiskt ansvar att bevara sina arkiv efter nedläggning. Läger man därtill det faktum att näringsidkarens behov av sina arkivhandlingar ofta försvinner i samband med att verksamheten läggs ned är det enkelt att förstå denna arkivtyps utsatthet.²

Som en konsekvens av 1960-talets snabba förändringar höjdes rösterna från såväl forskningens, arkivväsendets som näringslivets sida att man skulle se över formerna för företagsarkiven, för att få bukt med de problem som fanns i anslutning till ett långsiktigt bevarande. En drivande part i diskussionen var den dåvarande riksarkivarien Åke Kromnow som utöver ett flertal publicerade artiklar i ämnet också etablerade en samrådsgrupp vid Riksarkivet som i

början av 1970-talet utredde frågor kring företagsarkivens verklighet. Resultatet av gruppens arbete bekräftade de rådande misstankarna, då det visade sig att nästan alla arkiv efter nedlagda företag tämligen omgående antingen förstördes, skingrades eller var omöjliga att lokalisera överhuvudtaget.³

Företagsarkivens stora konjunkturberoende och avsaknaden av en långsiktig plan kring bevarandeproblematiken medförde att organisationerna Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen år 1977 gemensamt inkom med en skrivelse till utbildningsdepartementet, med begäran om en utredning rörande näringslivets arkivmaterial.⁴ Detta uppdrag hamnade så småningom på Riksarkivets bord och 1984 lämnade man sitt betänkande i frågan med titeln ”Att bevara företagsarkiv”. Myndigheten framkom med två alternativa förslag på tillvägagångssätt för att etablera en depåorganisation med fokus på företagsarkiv. Det första av dessa, vilket utredningen framförde som det mest lämpliga förslaget, byggde på en centraliseringstanke med en nationell huvuddepå med ett samordnande sekretariat. För att överbrygga landets stora geografiska avstånd skulle visserligen filialer upprättas på lämpliga platser, men huvuddepån och sekretariatet skulle ansvara för det övergripande bevarandeperspektivet. Riksarkivet föreslog att huvudmannaskapet skulle utgöras av en stiftelse som finansierades av näringslivet, staten och förhoppningsvis också genom vissa kommunala bidrag. Utredningens andra förslag byggde däremot på en organisation med självstyrda regionala näringslivsarkiv spridda över landet. Fördelen med en sådan utväg var enligt utredningen den lokala förankringen – där bygdens företag skulle förvara handlingar i anslutning till dess tidigare geografiska verksamhetsområde – vilket också skulle underlätta lokalhistorisk forskning. Finansiering skulle ske med hjälp av det lokala näringslivet och berörda kommuner och landsting, och eventuellt kunde vissa samordnande funktioner

åläggas Riksarkivet och Näringslivsarkivets arkivråd. I övrigt skulle depåerna var och en ansvara för sin egen regionala verksamhet. Utredningens arbete medförde dock ingen åtgärd och frågan kring företagsarkiven rann så småningom ut i sanden. Ytterligare statliga utredningar rörande arkivsektorn genomfördes under 1980-talet och dessa påpekade alla, om än kortfattat, värdet av företagens arkiv och behovet av ekonomiskt stöd från statens sida. Hur detta skulle ske rent praktiskt uttalades inte och konsekvensen blev återigen att ingenting hände.⁵

Ovanstående resonemang leder oss fram till dagens förhållanden för företagsarkiven. I praktiken kan man säga att något som påminner om Riksarkivets andra förslag, med regionala arkivdepåer för näringslivsarkiv, har vuxit fram av sig självt. Företagens arkiv, liksom andra enskilda arkiv, regleras inte i den aktuella svenska arkivlagen (1990:782), vilket innebär att företagen fritt förfogar över sitt material undantaget vissa kamerala handlingar som enligt ekonomisk lagstiftning kräver ett bevarande i upp till tio år.⁶ Den tuffa konkurrenssituationen för näringslivets aktörer och en nödvändig ekonomisk försiktighet medför tyvärr i många fall att företagen endast ser sitt arkiv som en överflödig kostnad, ofta med omfattande gallring som konsekvens. Genom att ta hand om arkivmaterial och bedriva ett aktivt arbete med att belysa värdet för företag att bevara och använda sina arkiv, i exempelvis marknadsföring och organisationsutveckling, har Näringslivsarkiv i Norrland under sina första 25 år bedrivit ett viktigt arbete i företagsarkivens tjänst.

Grundandet av Näringslivsarkiv i Norrland

Norrlands industriverksamhet med mångåriga bolag i exempelvis skogs-, massa- och järnindustrin vittnar om en historisk tradition av omfattande näringsverksamhet i den nordliga rikshalvan. Läger man därtill alla sidoverksamheter som vuxit upp i anslutning till dessa näringar framträder bilden av ett betydande företagarklimat både i ett historiskt perspektiv och idag. Att bevara handlingar från dessa näringar är av intresse både för en bred allmänhet och för den akademiska forskningen.

Tidigare tog Landsarkivet i Härnösand emot arkivleveranser från historiskt viktiga norrländska företagsverksamheter som riskerade att gå förlorade, trots att detta egentligen låg utanför deras uppdrag som statlig arkivmyndighet. I samband med att myndigheten var på väg att växa ur sina gamla lokaler, och förberedde sig för en flytt till nya, proklamerade man att det i fortsättningen vare sig fanns utrymme för att ta emot de stora mängder av företagsarkiv som redan producerats eller de som i framtiden kommer att uppstå i regionen. I en promemoria från myndighetens sida i slutet av 1970-talet, där man diskuterade vilka olika verksamheter som kunde tänkas vara aktuella för en etablering i landsarkivets gamla lokaler, nämndes idén om en arkivdepå som skulle koncentrera sitt engagemang till företagsarkiv. Detta kan sägas utgöra startskottet för den process som slutligen mynnade ut i grundandet av NIN.⁷

Utöver landsarkivet fanns andra lokala aktörer som också var drivande i frågan om en etablering av ett näringslivsarkiv. Bland dessa märks Länsstyrelsen i Västernorrlands län som i sin länsrapport år 1980 påpekade, i anslutning till den pågående utredningen ”Att bevara företagsarkiv”, att Härnösand skulle vara en lämplig plats för en eventuell regional arkivdepå. Som argument för detta ställningstagande framhävde man bland annat tillgängligheten till ändamålsenliga lokaler, i form av den gamla landsarkivsbyggnaden, men också den goda forskningsmiljön för industrihistoriska arkiv-

studier, med närhet till både landsarkiv och skogsbolaget SCA:s omfattande äldre arkivhandlingar.

Att etablera en depå för företagsarkiv är dock svårt utan det lokala näringslivets vilja att ställa upp. Handelskammaren i Västernorrlands och Jämtlands län påvisade att det från företagens sida fanns ett stort intresse av att köpa arkivtjänster av och hyra depåutrymme i ett framtida näringslivsarkiv. Organisationen meddelade att om en sådan arkivdepå skulle komma till stånd skulle de aktivt arbeta för att få företagen i regionen att leverera arkivmaterial och nyttja personalens expertis i arkivfrågor. Själva lokaliseringen såg de med fördel till Härnösand och man pekade precis som länsstyrelsen gjort på goda arkivförutsättningar, men framhöll också närheten till industrihistorisk tradition i den mellannorrländska regionen.

Så småningom kom ett inledande möte att hållas i frågan mellan representanter från Landstinget i Västernorrland, Landsarkivet i Härnösand, Folkrorelsearkivet, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare, SCA, Härnösands kommun och ett flertal mindre företag. Deltagarna beslutade till sist att gå vidare i frågan och tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att utreda förutsättningarna för ett bildande av en arkivdepå med fokus på företagsarkiv.

Ungefär åtta månader senare redovisade den tillsatta gruppen sitt arbete. I deras redogörelse framkom att man fann ett behov av ett näringslivsarkiv i Norrland även om det var svårt att säkert avgöra intresset bland företagen. Arbetsgruppen menade dock att de allra flesta företag vare sig hade tid, ändamålsenliga lokaler, eller personalresurser för att engagera sig i den egna arkivhanteringen. Av detta drog man slutsatsen att om ett renodlat näringslivsarkiv väl etablerades skulle företagen så småningom ta dess tjänster i anspråk. När det gällde frågan om lokaler förordade arbetsgruppen att arkivet förlades till den gamla landsarkivsbyggnaden, då denna

var avsedd för arkivverksamhet samt att ett hyllsystem redan fanns i huset. Som alternativ lösning, om problem skulle uppstå vid förhandlingar med byggnadsstyrelsen, hade gruppen tittat på lokaler i Wifstavarfs kontor. En sådan utväg menade man skulle kunna medföra att det framtida näringslivsarkivet skulle kunna samverka med verksamheten i SCA:s stora arkivdepå i Merlo.

Den sista punkten som diskuterades av arbetsgruppen var den komplicerade frågan om finansiering. Efter långa överläggningar internt ansåg arbetsgruppen att offentligt stöd var nödvändigt i början av arkivets levnad, innan intäkterna från företagen blivit så stora att depåen kunde stå på egna ben. Förhandlingar hade därför genomförts med landstinget, Härnösands kommun och landsarkivet som alla var villiga att bidra med finansiering i inledningskedet. Arbetsgruppen gjorde således helhetsbedömningen att det fanns goda förutsättningar för att inrätta ett näringslivsarkiv i landsarkivets gamla lokaler i Härnösand.⁸

Det ovan angivna arbetet ledde således fram till att föreningen Näringslivsarkiv i Norrland grundades den 21 februari 1985, och blev det femte arkivet av denna typ i landet.⁹ I föreningens stadgar noterades att huvuduppgifterna för det nygrundade näringslivsarkivet var:

- att ge norrländska företag möjlighet att förvara sina äldre arkivalier på ett säkert sätt till relativt låga priser.
- att lämna kvalificerade arkivtjänster åt företagen, exempelvis i form av gallringsutredningar och råd beträffande moderna arkivmedier.
- att främja vetenskaplig forskning samt utgöra ett samverkansorgan mellan näringslivet och de vetenskapliga institutionerna.¹⁰

Vid föreningens ordinarie stämma valdes SCAs direktör Bertil Haslum till föreningens första ordförande, en post han kom att

inneha i elva år. Bland de övriga ledamöterna i styrelsen fanns representanter från både kommun, landsting, landsarkiv, handelskammaren och de lokala företagen.

*1985 valdes dåvarande
direktören på SCA, Bertil
Haslum, till föreningens förste
ordförande.*

Foto: SCA Merlo arkiv/
Bildhotellet

Näringslivsarkivets första år

Ett av de första göromålen för den nya föreningen var att försöka rekrytera en arkivchef som skulle leda den dagliga verksamheten vid näringslivsarkivet. Då landstinget stod för finansieringen av chefstjänsten skulle arkivchefen förutom att hantera ekonomi, marknadsföring, personal och genomföra traditionella arkivsysslor vid näringslivsarkivet, också fungera som landstingets expert i arkiv- och dokumenthanteringsfrågor på halvtid. Denna uppdelning av finansiering och chefstjänstens göromål mellan landstinget och föreningen kom att vara rådande ända fram till år 2000, då näringslivsarkivet tog över hela personalansvaret för tjänsten.¹¹

Styrelsen och landstinget utarbetade gemensamt en annons för chefstjänsten som publicerades i Svenska dagbladet, Dagens nyheter och några arkivrelaterade tidskrifter. I kravprofilen noterades att den önskade personen utöver mångårig arbetslivserfarenhet också skulle ha vetenskaplig kompetens.¹² Ett tiotal ansökningar inkom och efter intervjuer med fyra av kandidaterna bestämde sig till sist ansökningsgruppen för att förordas Torbjörn Kjölstad som arkivchef. Kjölstad var välmeriterad såväl akademiskt som arbetslivsmässigt, han hade bland annat verkat som stadsarkivarie i Örebro, arkiv- och bibliotekschef hos Svenska Arbetsgivareföreningen och vid Landsarkivet i Lund. Dessutom hade han avlagt licentiatexamen i historia och publicerat artiklar och skrifter rörande arkiv- och dokumenthantering och historia.¹³ I samband med tillsättningen påpekade Kjölstad att han tyckte att titeln arkivchef lämpade sig för en befattning inom stat, kommun eller landsting, men att man här istället borde använda termer som var brukliga i den privata sektorn, och han föreslog arkivdirektör som tjänstebenenämning. Detta godtogs av styrelsen och den 1 november 1985 tillträdde Torbjörn Kjölstad som näringslivsarkivets första, och hittills enda, arkivdirektör.¹⁴

En av grundpelarna för näringslivsarkivet var, och är fortfa-

rande än idag, idén om att man så långt som det är möjligt skall finansiera sin egen verksamhet. Detta skall ske dels genom avgifter från företagen för antal hyllmeter deponerat arkivmaterial och dels med hjälp av avgifter för föreningsmedlemskap. Dessa direktiv medförde att den ny tillsatte arkivdirektören var av den uppfattningen att det viktigaste arbetet för NIN i inledningsfasen var att försöka etablera föreningens namn ute i det regionala näringslivet, och därmed påvisa vilka tjänster näringslivsarkivet kunde erbjuda företagen rörande dokument- och arkivhantering.¹⁵ De första åren kom således främst att handla om marknadsföring av olika slag. Utöver den ordinarie informationsverksamheten i form av företagsbesök och informationsbroschyrer genomfördes en omfattande telemarketingkampanj bland företagare i Västernorrland och Jämtland, samtidigt som arkivdirektören skrev och publicerade ett flertal artiklar om NINs verksamhet i olika tidskrifter. Trots ansträngningarna inkom inte arkivleveranserna i den takt som man hade önskat, varför arkivdirektören också fick ägna sig åt en omfattande konsultverksamhet. Bara under de första tre åren genomfördes två omfattande uppdrag åt bland annat Nordbanken och Gränseverken division Kraft. Dessutom höll arkivdirektören ett flertal kurser i arkiv- och dokumenthantering hos företag runt om i mellersta Norrland.¹⁶

Arbetet med att bygga upp föreningen från grunden innehöll såväl stora som små frågor av varierande karaktär som skulle lösas. Ett exempel på en sådan av det senare slaget var fastställandet av logotyp för föreningen. Under ett möte i början av januari 1986 bestämde sig styrelsen, utifrån fyra olika alternativ, för ett förslag som utgjordes av ett stort snedvridet "N" med ett likadant mindre mitt i bokstaven. Efter närmare granskning visade det sig dock att logotypen var för lik Nobel Industries motsvarighet, varför man redan nästa styrelsemöte återigen fick bestämma en ny logotyp. Valet

*Arkivdirektör Torbjörn
Kjölstad, NINs förste chef.*

Bild ur NINs arkiv

Styrelsens första förslag till logotyp som inte godkändes av Patent- och registreringsverket.

NÄRINGSLIVSARKIV I NORRLAND

Näringslivsarkiv i Norrlands nuvarande logotyp.

föll då på det dubbla N:et, vilket Patent- och registreringsverket inte hade några invändningar mot, och detta står fortfarande än idag symbol för Näringslivsarkiv i Norrland. En anekdot i sammanhanget då man diskuterar turerna kring NIN:s logotyp är att näringslivsarkivet idag förvarar handlingar från företag som ingått i den stora företagskoncernen Nobel Industries.¹⁷

En betydligt större fråga för föreningen var etablerandet av näringslivsarkivets egen arkivdepå. Landsarkivet i Härnösand hade efter en överenskommelse med NIN lovat att ta hand om eventuella arkivleveranser från föreningens kunder och medlemmar fram till dess att näringslivsarkivet hade installerat sig i sina lokaler. På så sätt kunde styrelsen och arkivdirektören koncentrera sig fullt ut på att förbereda den stundande inflyttningen i den gamla landsarkivsbyggnaden på Nybrogatan i centrala Härnösand. Detta arbete gjordes delvis i samarbete med Folkrorelsearkivet i Väster-norrland då detta också skulle ta delar av byggnaden i anspråk. När kontraktet mellan landstinget, som skulle stå för hyran den första tiden, och byggnadsstyrelsen väl var skrivet disponerade näringslivsarkivet vid sidan om fullgoda arkivlokaler också över kontorsutrymmen, forskarsal och enskilda forskarrum.¹⁸ Det nya arkivet invigdes den 5 juni 1986 av riksarkivarie Sven Lundqvist, som i samband med händelsen påminde om regionens rika tillgång till arkiv och källmaterial från näringslivet, och framhöll den viktiga roll näringslivsarkivet fyllde i att bevara detta kulturarv för framtida forskning.¹⁹ Också från föreningens ordförande Bertil Haslum ljud liknande tongångar då han i sitt välkomsttal, utöver att tacka de personer och instanser som varit med att grunda NIN, betonade arkivdepåns potential som fundament för vetenskaplig forskning i Norrland.²⁰

Näringslivsarkivet och vetenskapen

En grundläggande idé som har funnits med ända sedan starten av Näringslivsarkiv i Norrland har varit att verksamheten skall ha en vetenskaplig anknytning i någon form. Tanken har främst varit att arkivet, genom sin service och specialistkompetens, skall agera som en brygga mellan företagen och den vetenskapliga forskningen. För att realisera detta skrevs det, utöver paragrafen om att föreningen skulle verka för att främja forskning i allmänhet, in i föreningsstadgarna att det i anslutning till styrelsen skulle finnas ett vetenskapligt råd. I rådet skulle tankegångar från akademien och styrelsen kunna mötas för att utbyta kunskaper med varandra och se till att forskningens framtida arkivbehov tillgodosågs. Det vetenskapliga rådet, som i sin första upplaga bestod av landsarkivarierna i Härnösand respektive Östersund, Carl-Edvard Edvardsson och Lars Rumar, samt professorerna Rolf Adamsson, Erik Bylund och Ulf Olsson, hade dock genomgående svårt med att lyckas få till stånd regelbundna möten. Trots att man så småningom valde att koncentrera rådets medlemmar till forskare verksamma vid antingen Mithögskolan eller Umeå universitet, lyckades rådet endast sammanträda en enda gång. För att få bukt med problemet och ändå behålla den vetenskapliga anknytningen valde föreningen istället att viga en plats i styrelsen åt en representant med ”vetenskaplig anknytning”, en post som ända sedan beslutet togs har innehaft av arkivvetare från Mittuniversitetet.²¹

Ett annat viktigt arbete med koppling till vetenskap som NIN var högst drivande i var etableringen av en högskoleutbildning i arkivvetenskap vid dåvarande Mithögskolan i Härnösand. Den arkivvetenskapliga utbildningen var ett led i kommunens och länets satsning på att ytterligare försöka stärka den redan omfattande arkivsektorn i regionen. NIN:s arkivdirektör knöts tidigt till undervisningen och bedrev dessutom ett omfattande konsultuppdrag med fokus på att utveckla och driva utbildningsfrågorna på

arkivområdet för högskolans räkning.²² Arkivdirektören ansvarade inledningsvis för att utforma innehållet på grundkursen i arkivvetenskap, och ledde så småningom arbetet för att försöka få till stånd ytterligare undervisning på 40- och 60-poängsnivå i ämnet, något som blev verklighet 1990 respektive 1991. Kjölstads stora personliga engagemang för arkivutbildningen medförde att han i början av 1990-talet valde att lämna NIN för högskolevärlden.²³

Samarbetet mellan högskolan och näringslivsarkivet upphörde inte i samband med att arkivdirektören anställdes vid lärosätet, utan de båda instanserna kom även fortsättningsvis att ha ett gott samarbete. Kjölstads efterträdare på posten som chef för närings-

*Håkan Axelsson, arkivchef
1991 - 2003.*

Bild ur NINs arkiv

livsarkivet, Håkan Axelsson, kom exempelvis också han att frekvent medverka i undervisning på högskolan. Dessutom har näringslivsarkivet regelbundet agerat värd för studiebesök och arkivstudenternas metodövningar, där de tränas i att ordna och förteckna arkiv. Utbytet har också tagit andra skepnader då Näringslivsarkivet i många fall har sysselsatt nytexaminerade arkivarier i diverse konsultuppdrag ute hos olika företag. Under ledning av arkivchefen, som fungerat som mentor och handledare, har således många nyutbildade fått hjälp att ta sina första stapplande steg ut i arbetslivet. Förfarandet har givetvis också varit positivt för NIN som gynnats genom ökade intäkter och tillgång till kompetent arbetskraft. Sammanfattningsvis kan sägas att Näringslivsarkiv i Norrland således har utgjort en viktig kugge i den process som har lett fram till den starka arkivutbildning som idag finns vid Mittuniversitetet med egen professur, forskarutbildning och kurser ända till och med magisternivå.

NIN – ett näringslivsarkiv för hela Norrland

I dag förvarar Näringslivsarkiv i Norrland primärt arkivmaterial från företag som härstammar från Västernorrlands län, även om det finns en hel del undantag från denna generalisering.²⁴ Precis som föreningens namn avslöjar var de ursprungliga tankarna att NIN skulle utgöra ett organ som både bevarade arkiv och erbjöd arkivtjänster till företag över *hela* Norrland. Rent organisatoriskt var tanken att detta skulle realiseras genom att arkivet i Härnösand utöver att agera arkivdepå för företagshandlingar från Västernorrlands län också fungerade som ett samordnande huvudkontor för olika NIN-filialer i de andra norrlandslänen. Varje län skulle såle-

des ha en egen arkivdepå i vilken handlingar från regionens företag skulle deponeras. Fördelarna med en sådan organisation gentemot en helt centraliserad motsvarighet var enligt näringslivsarkivets styrelse många. På så sätt kom man det lokala näringslivet närmare och kunde erbjuda tjänster och spetsa marknadsföringen, samtidigt som man kom runt den känsliga frågan att eventuellt hamna i en situation där man blev tvungen att föra ut historiskt värdefulla handlingar ur ett län till förmån för ett annat. Dessutom fanns också ekonomiska variabler att väga in i beräkningarna, då man på detta sätt kunde slippa många kostsamma transporter om avståndet mellan företag och depå var kortare.²⁵ Värt att betona i sammanhanget är dock att det aldrig var tal om att Härnösands-depån skulle vara hierarkiskt överordnad de övriga, utan denna skulle endast ha en samordnande funktion och utgöra säte för styrelsen och arkivchefen.

Arbetet med att få till stånd en organisation av filialer var intensivt. Redan tidigt tecknade NIN ett avtal med Landsarkivet i Östersund som medförde att myndigheten erbjöd sig att ta hand om och förvara arkivhandlingar från det jämtländska näringslivet för föreningens räkning. Som ett led i påvisa sitt engagemang för den jämtländska regionen valde styrelsen att under denna tid förlägga ett av sina styrelsemöten vid landsarkivet i Östersund, samtidigt som man förberedde en stor marknadsföringskampanj mot företag i Jämtland. Tyvärr kom planerna på den jämtländska depån att så sakteligen rinna ut i sanden. Orsakerna var flera; bland annat började landsarkivet få platsbrist, varför man såg det som svårt att kunna ta emot handlingar som rörde NIN, men en annan orsak var att myndigheten hade fått direktiv från Riksarkivet att ha en mer restriktiv hållning gentemot att ta emot företagsarkiv.²⁶

Övriga platser för NIN:s depåer skulle vara Umeå, Piteå och Gävle. Engagemanget i Västerbotten kom endast till inledningsfa-

sen innan ett helt nytt arkiv, oberoende av NIN, växte fram med fokus på ett bevarande av näringslivets arkivmaterial. Detta arkiv, som än idag går under namnet Företagsarkivet i Westerbotten, grundade en depå i Skellefteå och fick sedermera också en i Umeå. På de övriga två orterna däremot hann planerna bli betydligt mer långtgående. Näringslivsarkivet etablerade en arbetsgrupp som förde samtal med Länsstyrelsen i Norrbotten rörande en etablering av NIN i Piteå. Myndigheten beviljade i ett andra skede Piteå kommun ekonomiska medel för att kunna gå vidare i arbetet med att se över förutsättningarna för en framtida arkivdepå. Arbetet fortskred, om än långsammare än vad styrelsen hade hoppats på, men de var trots detta fast övertygade om att en depå i Piteå skulle komma att bli verklighet.²⁷ Ett uttryck för detta ges inte minst i en artikel med rubriken "Näringslivsarkivet öppnar filial i Piteå" som publicerades 1992 i tidningen Norrbotten – företag. I artikeln framhåller arkivchefen Håkan Axelsson att NIN var under en expansiv uppbyggingsfas och att arbetet med att upprätta en depå i Norrbotten låg mycket högt upp på dagordningen.²⁸ Tyvärr kom detta dock aldrig att bli verklighet utan planerna avstannade, och idag ombesörjs omhändertagandet av företagsarkiv i Norrbotten av Norrbottensminnen i Luleå.

Vad det gäller frågan om etablering av NIN i Gävleborg var detta en lång och utdragen process som började i slutet av 1980-talet och fick sitt slut först år 2000. En arbetsgrupp skapades 1989 för ändamålet och bestod av representanter från NIN, Länsmuseet, Centralarkivet i Gävle, Landstinget Gävleborg och Gävle kommun med uppgift att undersöka intresset bland företagen, finna lämpliga lokaler och försöka hitta finansiering. Arbetet, som bland annat genomfördes med hjälp av en enkätundersökning, visade att majoriteten av företagen i Gävleborg hade bristfälliga lokaler, sökregister och dokumenthanteringsrutiner, men att det fanns goda

förutsättningar för depåbildning i länet. Efter att frågan till och från hade varit vilande engagerade sig så småningom också Folkrorelsernas arkiv i Gävleborg och regionens handelskammare i arbetet med etableringen av en arkivdepå. Efter många turer fram och tillbaka lutade det hela åt att NIN och Folkrorelsearkivet skulle skapa en gemensam arkivdepå i den gamla fängelsebyggnaden i Gävle, vilken nyligen hade byggnadsminnesförklarats av länsstyrelsen. Enligt beräkningar rörande den preliminära detaljplanen skulle kostnaderna för upprustning och arkivanpassning av byggnaden uppgå till nära nio miljoner kronor, men enligt bedömningar fanns underlag för att kunna få stöd från olika håll till arbetet. Projektet dog dock ut och år 2003 beslutade Folkrorelsernas arkiv i Gävleborg att utöka sin verksamhet till att även innefatta att ta hand om företagsarkiv. I samband med detta bytte organisationen också namn till Arkiv Gävleborg och verkar än idag för företagsarkivens bevarande i området.²⁹

Även om den depåorganisation som Näringslivsarkiv i Norrland hade för avsikt att upprätta aldrig kom till stånd, skall utgången inte nödvändigtvis ses som ett misslyckande. Det ovan beskrivna scenariot visar att NIN var en viktig aktör, med sina intensiva kontakter med företag, föreningar, myndigheter, landsting och kommuner, i arbetet att sprida budskapet om vikten av att bevara de norrländska företagsarkiven för framtiden. Detta är ett arbete som tillsammans med andra intressenters initiativ medfört att det idag finns arkivdepåer för arkivmaterial från näringslivet i samtliga norrländska län.³⁰

Leveranser och konsultuppdrag

Åren under Håkan Axelssons ledning var en expansiv period för näringslivsarkivet både ifråga om inkomna leveranser och utförda konsultuppdrag. Ett talande exempel på de stora mängder arkiv som kunde inkomma visar verksamhetsrapporten från 1992 där det antecknas att NIN under året tagit emot sexton arkiv från vitt skilda branscher inom näringslivet, vilka tillsammans uppmätte hela 675 hyllmeter.³¹ Även om kvantiteterna inte var lika stora varje år växte dock arkivmängden i depån stadigt under hela 1990-talet, med stora leveranser från exempelvis Skogsägarna Norrskog, Sundsvalls tidning, Västernorrlands taxiförbund och Domsjö klor. Mer material betydde naturligtvis också ökade ansträngningar för att kunna tillgängliggöra de nya arkiven på bästa sätt, något som genererade ett intensivt ordnings- och förteckningsarbete vid arkivdepån. Det målmedvetna arbetet med att tillgängliggöra arkivens innehåll resulterade 1995 i att arkivet sammanställde sin första beståndskatalog innehållandes uppgifter om arkivmaterialet hos alla de 201 arkivbildare som vid den tiden förvarades i depån. Detta redskap gav forskarna en god överblick över näringslivsarkivets arkivmaterial.³²

Även den utåtriktade verksamheten tog ordentlig fart under denna tid och personal från NIN genomförde flertalet uppdrag för olika företag i arkiv- och dokumenthanteringsfrågor, men också åt andra organisationer så som exempelvis Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Kriminalvårdsstyrelsen, Räddningsverket och Härnösands kommun. Ett av de större uppdragen som näringslivsarkivet genomförde vid denna tid var en inventering av pappers- och massaindustrins arkiv i Ångermanland, för Skogsindustriernas historiska utskotts räkning. Arbetet utfördes av arkivchefen tillsammans med Marie Asplund som för tillfället var anställd som arkivarie vid föreningen. Resultatet redovisades i en tryckt skrift med titeln Pappers- och massaindustriarkiv i Ångermanland. Denna inne-

höll utöver en historik över företagen och en generell vägledning för forskning i denna arkivtyp också en grundlig genomgång av innehållet i sexton fabrikers arkiv. Detaljnivån på redogörelsen av arkivmaterialets innehåll i kombination med att texten inrymmer vissa hänvisningar mellan de olika företagens arkiv, och ibland till och med andra arkiv av intresse i sammanhanget, gör skriften till en utmärkt forskarhandledning vid källforskning för den industrihistoriskt intresserade.³³

Flytten till Kusthöjden och verksamheten där

Det var inte bara NIN:s egen verksamhet som expanderade kraftigt under denna tid utan hela arkivdepån, som kom att gå under namnet Arkivhuset, upplevde en kraftig tillväxt. Åren efter att NIN och Föreningsarkivet (tidigare Folkrörelsearkivet) hade tagit byggnaden i anspråk etablerades även Svenskt pressregister och Lokalhistoriska institutet sina verksamheter i Arkivhuset. Sedan dröjde det ytterligare några år innan Härnösands kommunarkiv, som ett led i att centralisera sitt arkivmaterial till en depå, flyttade in i lokalerna. Genom att flera olika organisationer fanns samlade inom ett och samma tak fanns således goda förutsättningar för att bedriva forskning i Arkivhuset.³⁴ Denna ambition fick också uttryck i samarbetsavtalet mellan hyresgästerna, där det antecknades att målsättningen var att skapa en kreativ forskningsmiljö med humanistisk-samhällsvetenskaplig inriktning.³⁵

Även om den funkisbyggnad som utgjorde Arkivhuset var av allra modernaste snitt när den stod färdig att nyttjas som landsarkivsbyggnad 1935, började lokalerna snart bli märkbart föråldrade för NIN och de andra som vid denna tid verkade i byggnaden.³⁶

Efter att delar av personalen hade upplevt rinnande och kliande ögon genomfördes en kontroll av lokalerna av Yrkesinspektionen och mögel påträffades i ventilationsutrymmena.³⁷ För att få bukt med problemen och dessutom anpassa byggnaden efter de nuvarande hyresgästernas behov genomfördes en större invändig ombyggnad.³⁸ Trots de goda intentionerna blev lokalerna aldrig riktigt bra samtidigt som också ett annat problem började yppas, nämligen bristen på plats för inkommande arkiv. I slutet av år 2000 meddelade arkivchefen att lokalerna i det närmaste var fulla, vilket skulle innebära problem för NIN med att ta emot fler leveranser än de som redan var inplanerade den närmsta tiden.³⁹

Under början av 2000-talet började också landsarkivet lida brist på plats i sin huvudbyggnad och planer på att upprätta en depå på KA5:s gamla militärområde i Härnösand började ta fart. Projektet kom att gå under namnet Arkivcentrum Nord och finansierades med hjälp av Länsstyrelsen, landsarkivet, Härnösands Näringslivsbolag och hyresvärden Vasallen AB. Både Härnösands kommunarkiv och Föreningsarkivet kom snart att flytta sin verksamhet från Arkivhuset för att ingå i det nybildade Arkivcentrum

*Arkivhuset på Nybrogatan
i Härnösand.*

Foto: Länsmuseet
Västernorrland

*Arkivchef Eva Isaksson
och landsarkivarie Carina
Strömberg vid invigningen
av NINs nya lokaler på
Arkivcentrum Nord,
Kusthöjden.*

Foto: Per-Åke Könberg,
Landsarkivet

Nord. Näringslivsarkivet stod i detta läge ensamt kvar i lokalerna på Nybrogatan och det framgick ganska snart att föreningen inte hade ekonomiska möjligheter att ensam driva Arkivhuset. Som alternativa lokaler hade vid ett tidigare tillfälle Tobaksmonopolet och gamla lantmäteribyggnaden i Härnösand föreslagits, men efter noga övervägande från styrelsens sida och ett aktivt arbete från landsarkivarie Carina Strömberg anlände Näringslivsarkiv i Norrland till Arkivcentrum Nord år 2004. Till slut samlades således hela fem arkivinstanser, NIN, landsarkivet, landstingsarkivet, Härnösands kommunarkiv och Föreningsarkivet under samma tak.⁴⁰

Genom avtal med landsarkivet tilldelades näringslivsarkivet utöver kontorslokaler, förråd och gemensam forskarsal ett arkivutrymme med plats för 1800 hyllmeter material, vilket gav förutsättningar att återigen bedriva verksamheten på ett tillfredställande sätt.⁴¹ Då Håkan Axelsson hade valt att lämna näringslivsarkivet till förmån för en tjänst som landskapsarkivarie på Åland under 2003, blev det den nya arkivchefen, Ewa Isaksson, som ledde och planerade det omfattande flyttningsarbetet till och uppställningsarbetet

av NIN:s arkivmaterial på Kusthöjden. Isaksson kom närmast från en anställning som kommunarkivarie i Sandviken, men hade tidigare bland annat verkat som länsarkivarie och avdelningsdirektör vid SCB.⁴²

Den första tiden på Kusthöjden ägnades givetvis åt att komma i ordning i de nya lokalerna och få verksamheten att fortskrida som vanligt. När detta väl var gjort inleddes ett utåtriktat arbete med att försöka värva nya medlemmar till föreningen. Målsättningen var att man skulle värva 30 stycken sådana och Isaksson ägnade således stor tid åt att via brev eller resor till företagen i regionen kontakta potentiella kunder och marknadsföra idén om NIN och framhålla föreningens tjänsteutbud. Utfallet blev dock inte så lyckat som man tänkt sig utan endast ett fåtal medlemmar värvades. Arkivchefen föreslog då ett organiserat projekt för inventering av företagens arkivbehov och en strukturerad marknadsföring av NIN:s tjänster, ett projekt som näringslivsarkivet i dagsläget står i startgroparna att inleda.⁴³

Också inom arkivdepån genomfördes ett intensivt arbete och en ny uppdaterad hemsida lanserades med information om NIN

*Näringslivsarkiv i Norrland
i Arkivcentrum Nords lokaler
på Kusthöjden i Härnösand.*

Foto: Rolf Boström, Landsarkivet

och dess verksamhet. Detta i syfte att nå ut till en större krets, både bland forskare och bland företag. Ett annat viktigt arbete var den nya beståndskatalog som färdigställdes år 2005 och var den första översikten av deponenternas arkivmaterial på tio år.

Isaksson begärde i slutet på 2006 tjänstledigt då hon erbjudits en tjänst på Statens folkhälsoinstitut i Östersund, och i början av året som följde meddelade hon att hon ämnade lämna Näringslivsarkiv i Norrland.⁴⁴ För att hålla den löpande verksamheten igång anställdes Daniel Nordin av föreningen som förste arkivassistent. Han hade flera gånger tidigare varit anställd hos NIN med olika former av uppdrag och hade utgjort en viktig kugge under flytten till Arkivcentrum Nord. Nordin underhöll arkivbestyren på ett tillfredställande sätt och 2007 blev han anställd som arkivchef över Näringslivsarkiv i Norrland. Den nya arkivchefen låg inte på latsidan utan hann redan under det första tjänsteåret ordna och förteckna hela 58 olika arkiv och minskade således drastiskt siffran över delen oförtecknat arkivbestånd hos NIN. Dessutom medverkade han som föreläsare på Mittuniversitetets grundkurs i arkiv- och informationsvetenskap, tog emot nya leveranser från bland annat Logosol, Loomis och Ljungandalens Forskarverkstad samt besökte olika företag för arkivets räkning.⁴⁵

*Arkivchef Daniel Nordin
tillsammans med doktorand
Erik Nydahl.*

Foto: Rolf Boström, Landsarkivet

Graningeprojektet

Ett av de större projekten som genomförts på senare tid av Näringslivsarkiv i Norrland är det så kallade Graningeprojektet. Bakgrunden till projektet var att NIN hade tagit hand om arkivmaterial från den stora industrikoncernen Graningeverken. Detta material är mycket omfattande och uppmäter över 300 hyllmeter från fler än 100 olika arkivbildare. Utöver det imponerande omfånget besitter också materialet ett mycket stort kulturhistoriskt värde, då innehållet vittnar om hela 300 år av norrländsk industrihistoria skapad av de viktigaste industrierna i regionen. Då arkiven från Graningeverken är av intresse både för privatpersoner och den akademiska forskningen skapades Graningeprojektet för att bidra till att tillgängliggöra och marknadsföra arkivbeståndets innehåll.

Efter bidrag från Riksarkivet inleddes ett samarbete mellan NIN, Mittuniversitetet och Intresseföreningen för framtid i Graningebbruk. Erik Nydahl, doktorand i historia vid Mittuniversitetet, genomförde en inventering av arkivens innehåll, som sedan resulterade i en omfattande forskarhandledning för studier i materialet. Forskarhandledningen innehåller utöver information om arkivinnehållet ner på volymnivå också en kortfattad historik över Graningeverken, en beskrivning av hur man går tillväga när man forskar vid ett arkiv samt forskartips på spännande ämnen rörande Graningeverkens verksamhet med konkreta förslag på användbart källmaterial för ändamålet. Utöver forskarhandledningen skapades också inom ramen för projektet en informationsbroschyr och två stycken roll-ups, vilka informerar om Graningeverken och dess arkivmaterial med avsikt att visa på forskningsmöjligheterna i arkivet. Tack vare dessa insatser har Graningeverkens arkiv blivit ett av de mest frekvent efterfrågade materialen vid näringslivsarkivet.⁴⁶

Graninge arkiven

Graninge Bruk (foto från Graningearkivet)

300
hyllmeter arkiv

300
års företagshistoria

100
olika arkivbildare

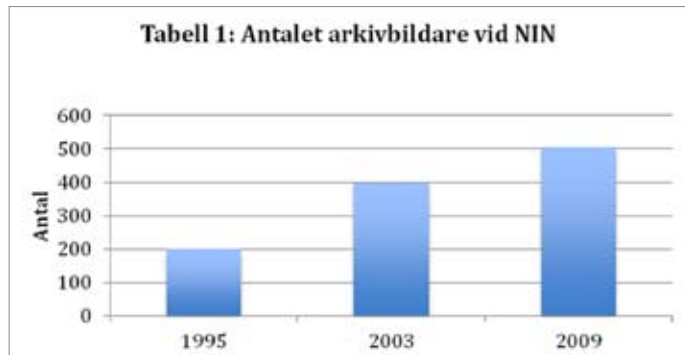
Roll-up som visar Graningeverkens arkivmaterial.

Forskning vid Näringslivsarkiv i Norrland

Näringslivsarkiv i Norrland förfogar i dagsläget över cirka 2000 hyllmeter arkivmaterial från en mängd olika företag. Även om arkivbildare är en ganska vanskelig mätsticka i dessa sammanhang visar ändå siffrorna i tabell 1 att antalet arkiv kontinuerligt har växt vid näringslivsarkivet. I mitten av 1990-talet hade föreningen 201 arkivbildare i Arkivhuset, detta att jämföra med över 500 stycken år 2009 i depån på Kusthöjden. Ungefär 45 procent av dessa är herrelösa, vilket innebär att arkivmaterialet saknar ägare och näringslivsarkivet bekostar bevarandet. Näringslivsarkiv i Norrland gör med sitt omhändertagande av herrelösa företagsarkiv en betydande kulturinsats, då man räddar viktigt arkivmaterial från den privata sektorn från att förstöras och gå förlorat för all framtid.

Arkivmaterialet vid NIN täcker en mängd olika branscher inom näringslivet med allt från bankarkiv till sågverk och taxibolag. Också tidsmässigt visar arkivbeståndet på en imponerande bredd då det innehåller arkivalier skapade med ett tidsmässigt spann på över 400 år. Den äldsta handlingen härstammar från andra halvan av 1500-talet, samtidigt som samtida handlingar kontinuerligt tas emot av föreningen. Utöver pappersdokument återfinns också tiotusentals kartor samt både fotografier och negativ.

Källa: Näringslivsarkiv i Norrland - NIN. Beståndskatalog 1995, volym A1:6, "Ansökan för driftsbidrag för verksamhetsåret 2004", Förteckning över arkiv vid Näringslivsarkiv i Norrland – NIN 2009.

Om vi lämnar uppgifterna om själva arkivbeståndet och istället tittar närmare på användningen av företagsarkiven på ett generellt plan kan man förenklat säga att det finns tre huvudsakliga användargrupper som alla nyttjar denna typ av arkivalier i olika syfte. Den första av dessa är naturligtvis företagen själva som med undantag för en och annan jubileumsskrift använder materialet primärt som ett stöd i den dagliga verksamheten. En annan intressant är statsmakten, vars huvudsakliga användning av arkivmaterialet ofta kretsar kring företags ekonomiska handlingar, som ett kontrollinstrument i myndigheternas arbete. Den tredje och sista gruppen är den som brukar gå under den vida beteckningen forskare, det vill säga både verksamma akademiker och en intresserad allmänhet, som generellt sett är mest intresserade av näringsidkarnas äldre handlingar.⁴⁷

I och med att, vilket tidigare redan nämnts, företagen själva i

*Forskarsalen vid Arkiv-
centrum Nord.*

Foto: Rolf Boström,
Landsarkivet

princip fritt förfogar över sitt eget arkivmaterial är det också de som bestämmer villkoren för forskningen, och avgör tillgängligheten till arkiven. Då NIN har ett uttalat syfte att främja forskning verkar föreningen för att de arkiv som levereras till depån i möjligaste mån skall vara öppna och tillgängliga. Detta arbete har resulterat i att majoriteten av de nästan 500 arkiv som förvaras på näringslivsarkivet är helt disponibla för forskning. Anledningen till att några av dem har vissa förbehåll beror oftast på att materialet innehåller känsliga uppgifter om enskilda personer eller företag, snarare än att deponenterna inte är villiga att dela med sig av arkivens innehåll.

Tillgången till de många öppna företagsarkiven har bidragit till att NIN har blivit ett viktigt centra för forskning, och arkivinstitutionen erhåller flera förfrågningar på levererat arkivmaterial varje år, från både företag, myndigheter och övriga forskare. Arkivflyten till Kusthögden har, med fräscha lokaler och ett samarbete över institutionsgränserna, bidragit till en än mer stimulerande arkivmiljö än den som fanns i Arkivhuset. Även om nedanstående siffror i tabell 2 inte är exakta utan bör ses som riktvärden pekar ändå trenden på att allt fler får upp ögonen för näringslivsarkivets omfattande och varierande arkivmaterial. Det material som i dagsläget är mest frekvent efterfrågat är Västernorrlands Allehandas

Källa: Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv, dossié 42, Forskarärenden.

Anm: I begreppet forskarförfrågningar inkluderas utlån av arkivmaterial (fjärrlån), forskarsalsbesök och förfrågningar inkomna via brev, e-post, fax eller telefon. Stapeln "?" innehåller sådana förfrågningar som inte kunnat dateras.

arkiv och som bekant Graningeverkens arkiv. De båda står vardera för ungefär 25 procent av det totala antalet forskarförfrågningar.⁴⁸

Den stora bredden i arkivbeståndet vid näringslivsarkivet märks inte minst när man tittar närmare på de studentuppsatser som använt sig av arkivmaterial från NIN. Överlag är det historieämnet som dominerar till antalet uppsatser men också andra discipliner finns representerade bland alstren, så som konstvetenskap, ekonomisk historia och arkivvetenskap. Nedan följer några exempel på uppsatstitlar där skribenterna använt sig av arkivmaterial från Näringslivsarkiv i Norrland:

- Det patriarkala samhället – En studie av Forsse Bruk (Historia C, Mittuniversitetet)
- Fyra stenhus i Örnsköldsviks stadskärna 1890-1913 (Konstvetenskap D, Umeå universitet)
- Tegelindustrin i Kris – En jämförelse mellan tegel- och cementindustrin åren 1939 -1945 (Historia C, Luleå tekniska universitet)
- Den organiserade kapitalismen och Gävle handelskammare – En fallstudie (Ekonomisk historia D, Umeå universitet)

Också på högre akademisk nivå har näringslivsarkivets bestånd varit underlag för vetenskaplig forskning. Exempelvis har historikern Sven Olofsson utifrån Sundsvallsbankens arkiv undersökt det jämtländska aktieägendet när banken bildades i början av 1860-talet, i sina studier av den sociala differentieringen i bondesamhället.⁴⁹ Ett annat exempel är forskarna Lars Östlund, Erik Hellberg och Torbjörn Josefsson, verksamma vid Sveriges lantbruksuniversitet som använt sig av kartmaterial ur Graningeverkens arkiv i sin studie om påverkan mellan långskägglavens utbredning och den rådande skogsstrukturen ur ett historiskt perspektiv.⁵⁰

Framtiden för NIN

Att sja om framtiden för Näringslivsarkiv i Norrland är naturligtvis mycket svårt. En kommande utmaning är företagens allt större mängd elektronisk information, vilken inom en snar framtid kommer att behöva deponeras och bevaras för eftervärlden. Här gäller det att näringslivsarkivet följer med i utvecklingen inom området för att kunna erbjuda företagen gynnsamma lösningar. NIN:s traditionellt goda samarbete med Mittuniversitetet och föreningens utbyte med övriga arkivinstanser inom både det egna länet och bland andra företagsarkiv, ger föreningen bästa möjliga förutsättningar att kunna lyckas med detta arbete.

En annan stor utmaning är finansieringen av den framtida verksamheten. I takt med att föreningen tar emot allt fler herrelösa arkiv minskar underlaget för intäkter i form av hyllmeteravgifter vilket naturligtvis påverkar ekonomin. Tendenserna på det politiska planet, i Kulturutredningens kölvatten, pekar mot ett mer regionalt inflytande över utdelningen av bidrag och större konkurrens mellan olika kulturverksamheter om att få pengar. Detta medför att det är av vikt för NIN att kunna påvisa sin stora betydelse för bevarandet av en viktig del av det nationella kulturarvet, samtidigt som man också måste nå ut till fler företag med sina arkivtjänster. NIN har här varit förutseende och har, vilket redan tidigare nämnts, inlett planerna på ett omfattande marknadsföringsprojekt av den egna verksamheten för att handskas med problematiken.

Avslutningsvis kan man konstatera att Näringslivsarkiv i Norrland genom sina första 25 år varit en viktig aktör då det gäller att ta hand om och sprida betydelsen av att bevara näringslivsarkiven för framtiden. Genom styrelsens och arkivchefernas kompetens och stora engagemang för uppdraget har många viktiga projekt genomförts och arkivhandlingar räddats undan en annars säker undergång. Via en tydlig vetenskaplig koppling i verksamheten och en grundläggande idé om att arkiven skall tillgängliggöras och använ-

das har NIN underlättat för både akademisk och privat forskning i företagsarkiven. Med detta i åtanke samt med ett marknadsföringsprojekt i startgroparna och en ambition från föreningens sida om att grunda ett klimatarkiv för bevarandet av fotografiskt material i regionen, finns ingenting som tyder på att de kommande åren inte skall bli minst lika framgångsrika som näringslivsarkivets 25 första...⁵¹

*Hyllsektioner från lokalerna
på Arkivcentrum Nord.*

Foto: Per-Åke Könberg,
Landsarkivet

Notförteckning

1 Lenander Fällström, Anne-Marie: *Företagsarkiven*, i Arkiv, samhälle och forskning; 1990. Sid.59, 63f. Exempel på arkiv med handlingar från 1600- och 1700-talet som förvaras vid NIN är: Bollstabruks arkiv, Forsse bruks arkiv, Släkten Palms arkiv, Gränge bruks arkiv och Sollefteå bruks arkiv.

2 Lundqvist, Lars: *Företagsarkiven i ett nordiskt perspektiv*, i Arkiv, samhälle och forskning; 2007. Sid.74.

3 Rundberg, Bo: *Utredningen om företagsarkivens bevarande*, i Arkiv, samhälle och forskning; 1980. Sid.71f.

4 Rundberg 1980, sid.73.

5 Lenander Fällström 1990, sid.64f. Utbildningsdepartementet: *Att bevara företagsarkiv*; Ds U 1984:12. Sid.3, 97-109.

6 Se till exempel Gränström, Claes; Lundquist, Lennart och Fredriksson, Kerstin: *Arkivlagen. Bakgrund och kommentarer*; Stockholm 1997. Sid.53ff.

7 Stycket om NIN:s grundande bygger då inte annat anges på artikeln: Edvardsson, Carl-Edvard: *Näringslivsarkiv i Norrland – bakgrund och tillkomst*, i Arkiv i Norrland 21; Härnösand 2005. Läsare som önskar en mer ingående genomgång av turerna kring föreningens tillkomst hänvisas till ovan nämnda skrift.

8 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv, volym A1:1 *Information om förutsättningarna för bildandet av en förening och för inrättandet av ett näringslivsarkiv*, 1985-02-21.

9 De övriga var Föreningen Värmlandsarkiv (1970), Föreningen Stockholms Företagsminnen (1974), Örebro läns Företagsarkiv (1976) och Kopparbergs länsarkiv (1982). Raab, Carl Michael: *Näringslivsarkiven i Sverige*, i Vardagsslit och företagsvinst; Stockholm 2002. Passim. Se t. ex. Sid.19.

10 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv, volym A1:1 *Stadgar för föreningen Näringslivsarkiv i Norrland (antagna 1985-02-21)*.

11 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, Verksamhetsberättelse 1985. volym A1:6, styrelseprotokoll 1999-12-09.

12 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv, volym A1:1 *Styrelsens redogörelse för perioden 21 februari – 31 maj 1985*, och styrelseprotokoll 1985-02-21.

13 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: *Bertil Haslums pärm, Pressinformation – Arkivdirektör tillsatt för Näringslivsarkivet i Norrland 1985-09-13*.

14 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: *Bertil Haslums pärm*, Brev från Torbjörn Kjölstad till Sören Öberg juni 1985 och volym A1:1 styrelseprotokoll 1985-08-22.

15 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: *Bertil Haslums pärm* Brev från Torbjörn Kjölstad till Sören Öberg juni 1985.

16 Se Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, Verksamhetsberättelser åren 1986-1989.

17 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, styrelseprotokoll 1986-01-13 och 1986-02-18. Exempel på sådana arkiv är AB Mänsbo Egna hems arkiv, Stockholms superfosfatfabrik AB filialen Mänsbos arkiv, Alby nya kloratfabriks arkiv och KEP ABs arkiv.

18 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, styrelseprotokoll 1986-04-15.

19 *Norrländska företag bevaras för framtiden*, i Västernorrlands läns allehanda 1986-06-06.

20 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, *Välkomsthälsning vid Invigningen av Föreningen Näringslivsarkiv i Norrlands verksamhet och lokaler den 5 juni 1986*.

21 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, verksamhetsberättelse 1985, Stadgar för föreningen Näringslivsarkiv i Norrland (antagna 1985-02-21) samt stadgar för föreningen Näringslivsarkiv i Norrland – NIN (aktuella).

22 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:3, Projektrapport rörande arkivhögskola i Härnösand 1989-11-29.

23 Kjölstad, Torbjörn: *7 kapitel om arkiv- och informationsvetenskap*, i Arkiv i Norrland 19; Härnösand 2005. Sid.7ff, 156f.

24 Exempel på sådana företag är: Övertorneå sparbanks arkiv (Norrbottens län), AB Hälsinge kraft (Gävleborgs län), Skellefteå elektriska kvarns arkiv (Västerbottens län), Maskinfirma John Westlings arkiv (Jämtlands län) och Möbelbolaget Tumba (Stockholms län).

25 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: dos-sié 472, *Kan vi etablera ett näringslivsarkiv i Norrbotten?*

26 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, styrelseprotokoll 1986-06-05, volym A1:2, styrelseprotokoll 1987-02-20, 1988-04-05 och 1988-10-05.

27 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:2, styrelseprotokoll 1988-10-05, volym A1:3, styrelseprotokoll 1989-01-17 och 1989-09-16.

28 Nieminen, Stefan: *Näringslivsarkivet öppnar filial i Piteå*, i Norrbottningen – företag: 1992.

29 Näringslivsarkiv i Norrlands nyhetsblad februari 1993. Se också följande styrelseprotokoll i Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:2, 1987-10-27, 1988-10-05, volym A1:3, 1989-01-17, 1989-09-16, 1990-02-01, volym A1:4, 1991-09-10, 1992-05-15, 1993-08-17, 1993-12-08, volym A1:5, 1994-04-12, 1995-03-02, 1995-10-10, 1996-12-03, volym A1:6, 1998-09-09, 2000-05-12.

30 Arkiv Gävleborg (Gävle), Företagsarkivet i Westerbotten (Skellefteå och Umeå), Landsarkivet i Östersund (Östersund) och Norrbottensminnen (Luleå).

31 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:4, verksamhetsberättelse 1992.

32 Näringslivsarkiv i Norrlands beståndskatalog 1995.

33 Asplund Marie och Axelsson Håkan: *Pappers- och massaindustriarkiv i Ångermanland*; Härnösand 1998.

34 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:1, styrelseprotokoll 1987-05-27 och volym A1:4 verksamhetsberättelse 1992.

35 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:4, *Arkivhuset. Samarbetsavtal*.

36 Se t ex. Edvardsson, Carl-Edvard: *Perspektiv på Landsarkivet i Härnösand 1972-2002*, i Arkiv i Norrland 21; Härnösand 2005. Sid.66f.

37 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:3, styrelseprotokoll 1990-02-01.

38 Föreningen Näringslivsarkiv i Norrlands Nyhetsblad September 1992.

39 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:6, Styrelseprotokoll 2000-05-12.

40 Strömberg, Carina: *Närsynt betraktelse av åren 2002-2005*, i Arkiv i Norrland 21; Härnösand 2005. 152f. Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:6, styrelseprotokoll 2001-05-07.

41 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: avtal mellan NIN och Landsarkivet i Härnösand rörande verksamheten i Kusthöjden 46. 2005.

42 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:6 styrelseprotokoll 2003-11-05, volym A1:7, styrelseprotokoll 2004-05-05.

43 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:7, styrelseprotokoll 2005-09-22 och 2006-05-18, volym A1:8, *Projektbeskrivning – Utveckling av Näringslivsarkiv i Norrland* bilaga till protokoll 2009:2.

44 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:7, styrelseprotokoll 2006-11-16 och 2007-03-20. E-postkonversation med Ewa Isaksson.

45 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: volym A1:7, Rapport om verksamheten vid Näringslivsarkivet 2007-4.

46 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: Projekttrapport från Graningeprojektet 2008-06-12, samt informationsbroschyren *Graningearkiven* skapad av NIN 2008. Forskarhandledningen för Graningeverkens arkiv är utöver den tryckta versionen också tillgänglig för nedladdning via NINs hemsida: www.nin.nu

47 Fritz, Martin: *Företagsarkiven och forskningen*, i Riksens arkiv – de gamla som de nya; Stockholm 1994. Sid.182.

48 Näringslivsarkiv i Norrlands arkiv: dossié 42, forskarärenden.

49 E-postkonversation med doktorand Sven Olofsson vid Mittuniversitetet.

50 Se Hellberg, Erik; Josefsson Torbjörn och Östlund Lars: *Influence of habitat history on the distribution of Usnea longissima in boreal Scandinavia: a methodological case study*, i The Lichenologist; Cambridge 2005.

51 Delrapporterna i klimatarbivsprojektet finns att ladda ner via näringslivsarkivets hemsida www.nin.nu.

År 2010 firade Näringslivsarkiv i Norrland sitt 25-årsjubileum.

Näringslivsarkiv i Norrland, NIN, bildades 1985 i syfte att bevara, vårda och tillgängliggöra arkivhandlingar från det privata näringslivet i Norrland, samt att hjälpa norrländska företag i arkivfrågor. Vi tar i dag hand om över 2000 hyllmeter arkivhandlingar och tiotusentals kartor och ritningar från nära 500 olika företag.

De värdefulla och unika arkivhandlingarna från dessa företag är idag några av de mest efterfrågade handlingarna bland forskare och studenter på Arkivcentrum Nord i Härnösand, där NIN finns tillsammans med Landsarkivet i Härnösand, Härnösands kommunarkiv, Västernorrlands Landstingsarkiv, Föreningsarkivet Västernorrland och Bolagsverket.

Denna skrift illustrerar Näringslivsarkiv i Norrlands 25 första verksamhetsår.

